

EUR Research Information Portal

Hier wonen en daar plegen?

Publication status and date:

Published: 01/09/2005

Document Version

Publisher's PDF, also known as Version of record

Citation for the published version (APA):

de Poot, C. J., Luijkx, F., Elffers, H., & Epskamp-Dudink, C. (2005). Hier wonen en daar plegen? Sociale grenzen en locatiekeuze. *Tijdschrift voor Criminologie*, 47(3), 255-268.

https://www.researchgate.net/publication/280080988_Hier_wonen_en_daar_plegen_Sociale_grenzen_en_locatiekeuze

[Link to publication on the EUR Research Information Portal](#)

Terms and Conditions of Use

Except as permitted by the applicable copyright law, you may not reproduce or make this material available to any third party without the prior written permission from the copyright holder(s). Copyright law allows the following uses of this material without prior permission:

- you may download, save and print a copy of this material for your personal use only;
- you may share the EUR portal link to this material.

In case the material is published with an open access license (e.g. a Creative Commons (CC) license), other uses may be allowed. Please check the terms and conditions of the specific license.

Take-down policy

If you believe that this material infringes your copyright and/or any other intellectual property rights, you may request its removal by contacting us at the following email address: openaccess.library@eur.nl. Please provide us with all the relevant information, including the reasons why you believe any of your rights have been infringed. In case of a legitimate complaint, we will make the material inaccessible and/or remove it from the website.

See discussions, stats, and author profiles for this publication at: <https://www.researchgate.net/publication/280080988>

Hier wonen en daar plegen? Sociale grenzen en locatiekeuze

Article · September 2005

CITATIONS

10

READS

219

4 authors, including:

Christianne De Poot

VU University Amsterdam, The Netherlands; Amsterdam University of Applied Sci...

108 PUBLICATIONS 1,533 CITATIONS

SEE PROFILE

Henk Elffers

Netherlands Institute for the Study of Crime and Law Enforcement (NSCR)

198 PUBLICATIONS 3,772 CITATIONS

SEE PROFILE

Chantal Epskamp-Dudink

National Police Netherlands

3 PUBLICATIONS 13 CITATIONS

SEE PROFILE

Hier wonen en daar plegen?

Sociale grenzen en locatiekeuze

Christianne de Poot, Floor Luyck, Henk Elffers en Chantal Duåink

Diverse Amerikaanse criminologen stellen dat daders bij de keuze van een geschikte pleeglocatie onder meer worden beïnvloed door sociale grenzen tussen verschillende woongebieden. Zij spreken van een sociale grens als er flinke etnische verschillen bestaan tussen bewoners van aanpalende wijken. Zo veronderstelt Pettway (1982) dat de grenzen tussen de sterk gesegeerde gebieden in Milwaukee zowel door blanke bewoners uit blanke wijken als door zwarte bewoners uit zwarte wijken als een psychologische barrière worden ervaren. Hij veronderstelt dat deze barrières het ruimtelijke gedrag van de bewoners beïnvloeden en dat dit ten grondslag ligt aan het feit dat criminaliteit vaker binnen dan tussen etnische groepen wordt gepleegd (vergelijk ook Rengert, 2004).

Noch in de Verenigde Staten, noch daarbuiten is empirisch onderzoek verricht naar de invloed van sociale grenzen op locatiekeuzen van daders. In dit artikel beschrijven we een eerste verkennend onderzoek op dit gebied. Hoewel er in Nederlandse steden veel minder scherpe etnische grenzen bestaan dan in Amerikaanse steden, veronderstellen we dat ook in Nederland sociale grenzen kunnen worden geïdentificeerd. Wijken kunnen namelijk op veel meer dan alleen hun etnische samenstelling van elkaar verschillen. Wij zullen eerst het begrip sociale grens verder conceptualiseren en uiteenzetten waarom we verwachten dat sociale grenzen de locatiekeuzen van daders beïnvloeden. Vervolgens gaan we na of het zinvol is het onderzoek naar sociale grenzen voor Nederland verder uit te werken. Hiertoe onderzoeken we in een klein gebied of we sociale grenzen kunnen identificeren en of deze grenzen van invloed zijn op het pleegverkeer in dit gebied.

Sociale grenzen

In de sociologie wordt het begrip sociale grens gebruikt voor uiteenlopende verschillen tussen mensen of groepen mensen: raciale verschillen, etnische verschillen, taalverschillen, leeftijdsverschillen, geslachtsverschillen, verschillen in opleiding, koopkracht, status, leefstijl. Volgens Weber (1922, 236) kunnen feitelijk alle in het oog springende verschillen tussen groepen mensen aanleiding zijn tot sociale uitsluitingspraktijken en dus tot het ontstaan van sociale grenzen. Of deze sociale grenzen zich ook ruimtelijk manifesteren, is een andere vraag. Zoals gezegd is in Nederland vermoedelijk geen sprake van de scherpe etnische grenzen die zich in Amerikaanse steden manifesteren, maar evenals in Amerika blijken mensen met eenzelfde sociale positie of etnische achtergrond ook in Nederland samen te clusteren. Etnische clustering valt hier vaak samen met sociaal-economische uitsortering (Hooimeijer & Van Vliet, 2004). Dit ontstaat deels doordat mensen met een sociaal-economische achterstand een zwakke positie hebben op de woningmarkt

en daardoor noodgedwongen terechtkomen in de buurten waar goedkope huurwoningen voorhanden zijn (Van Kempen & Pinkster, 2003). Deels ontstaat deze clustering echter ook op basis van vrijwilligheid. In Nederland is de etnische segregatie duidelijk sterker dan de inkomenssegregatie (Van Kempen & Bolt, 2003). Een van de verklaringen hiervoor is dat immigranten die niet of nauwelijks Nederlands spreken en immigranten met een lage opleiding zich richten op buurten waar al veel landgenoten wonen, omdat ze daar sociale, economische en emotionele steun verwachten (Fong & Gulia, 1999; Van Kempen & Bolt, 2003, 8).

Maar niet alleen immigranten hebben de neiging samen te clusteren. In wezen zijn alle mensen geneigd in een buurt te gaan wonen waar mensen wonen met een overeenkomstige leefstijl. Verondersteld wordt dat mensen op die manier hun eigen leefstijl in stand kunnen houden (Hooimeijer & Van Vliet, 2004). Met het soort woning waarvoor ze kiezen, de inrichting van de tuin, het merk auto voor de deur en het al of niet versieren van de straat met oranje vlaggetjes als het Nederlands voetbalelftal speelt, exposeren mensen hun leefstijl. Door dit ruimtelijke gedrag voelen we ons in bepaalde buurten beter thuis dan in andere. Als we de leefstijl herkennen die wordt uitgedragen, voelen we ons thuis in een buurt en komen we er graag. Herkennen we de leefstijl niet, dan voelen we ons minder opgenomen door de omgeving. We voelen ons dan minder op ons gemak en weten niet welk gedrag van ons wordt verwacht. We spreken dus van een sociale grens als er een duidelijk waarneembaar verschil is tussen wie zich thuis voelt aan de ene en aan de andere kant van de grens. Hierbij spelen onder meer bevolkings-samenstelling, etniciteit, welstand en leefstijl een rol.

Sociale grenzen en rationale keuzen

De hypothese dat sociale grenzen een barrière kunnen vormen voor ouders en daarmee het pleegverkeer rondom die grenzen beïnvloeden, vloeit voort uit een aantal theorieën over ruimtelijk keuzegedrag van ouders. De meest universele theorie op dit gebied is de *rationele keuzetheorie*, die stelt dat wie voor een keuze staat, impliciet de kosten en baten van alle keuzemogelijkheden tegen elkaar afweegt en vervolgens die optie kiest met de grootste netto winst (vgl. Eiffers, 2005). Bij de keuze voor een geschikte locatie speelt een aantal kostenposten een rol, zoals de afstand tot de locatie, bekendheid met het omliggende gebied en de specifieke risico's van dit gebied.

Het overschrijden van een sociale grens brengt extra risico met zich mee. De bijzonder scherpe grenzen in Amerikaanse steden (Farley e.a., 1978; White, 1986) maken dat ouders opvallen als ze deze grenzen overschrijden: een blanke vader valt op in een zwarte wijk en een zwarte moeder valt op in een blanke wijk. Met het overschrijden van een etnische grens vergroten ouders het risico betrapt en herkend te worden en verhogen ze dus de kosten die gepaard gaan met de delictpleging. Bij gelijke geschiktheid zullen ze daarom eerder kiezen voor een pleegplaats binnen de eigen sociale grenzen dan voor een pleegplaats aan de andere kant van de grens, zo voorspelt de rationale keuzetheorie.

Of dit gevaar om op te vallen ook speelt bij minder scherpe etnische grenzen, is waarschijnlijk zowel afhankelijk van de mate waarin mensen hun leefstijl eta-

leren als van de mate waarin ze zicht hebben op wie er wel en niet thuishoren in hun wijk. Stedelingen brengen in de buurt waar ze leven, vaak een bepaald sociaal klimaat tot stand (Brunt, 1989). Dit doen ze niet alleen door hun leefstijl te exposeren, maar ook door delen van de openbare ruimte te confisqueren en er 'eigen domeinen' te creëren. Ze vormen hun straat bijvoorbeeld om tot een gebruikersruimte of kinderspeelplaats (zie hierover Deben & Schuyt, 2000). Hiermee verscherpen ze de grenzen tussen wie wel en wie niet in 'hun' gebied thuishoren.

Sociale grenzen en routineactiviteiten

Twee andere locatiekeuzetheorieën die voorspellingen doen over de werking van sociale grenzen, en die als een aanvulling op de rationale keuzetheorie kunnen worden gezien, zijn de *routineactiviteitentheorie* (Cohen & Felson, 1979) en de *patroontheorie* (Brantingham & Brantingham, 1981). Volgens deze theorieën speelt het dagelijkse mobiliteitspatroon van mensen een belangrijke rol bij het maken van geografische keuzen. Dit mobiliteitspatroon is feitelijk de resultante van ruimtelijke keuzen en gedragingen uit het verleden, en biedt een kader waarbinnen nieuwe keuzen worden gemaakt. Volgens deze theorieën plegen ouders hun misdrijven vooral op plaatsen waar de routine van hun leven hen brengt: op weg naar school, werk, de stad of de drugsdealer en rond andere plaatsen die ze frequenteren (Clarke & Felson, 1993; Cohen & Felson, 1979; Cornish & Clarke, 1986; Rengert & Wasilchick, 2000). Vermoedelijk is dit enerzijds een gevolg van het feit dat de meeste delicten helemaal niet zo zorgvuldig en weloverwogen worden gepland (Eiffers, 2004; Rengert, 2004). Veel ouders vertrekken niet van huis met het vooropgezette doel een delict te plegen, maar nemen gelegenheden te baat die zich tijdens hun dagelijkse routines voordoen, als de verwachte opbrengsten de kosten van de delictpleging overstijgen. Anderzijds blijven ook ouders die wel met dat vooropgezette doel van huis vertrekken, graag op bekend terrein (Brantingham & Brantingham, 1984; Capone & Nichols, 1975, 1976; Rand, 1986; Rengert, 2004; Reppetto, 1974). Verondersteld wordt dat de bekende omgeving hun een gevoel van veiligheid biedt. Hier kunnen ze de risico's die verbonden zijn aan het plegen van een misdrijf beperken. Bovendien hebben ze beter zicht op de mogelijkheden die zich op bekend terrein voordoen. Van de gelegenheden die elders voorhanden zijn, is men veel minder goed op de hoogte (Brantingham & Brantingham, 1981; Wickstrom, 1995). Deze theorieën voorspellen dat er weinig pleegverkeer over sociale grenzen zal plaatsvinden, omdat de dagelijkse routines van mensen zich vooral afspeelen in de buurten waar ze zich thuis voelen. Het fenomeen dat ten grondslag ligt aan het ontstaan van sociale grenzen en van sociale clustering, zorgt er dus tevens voor dat deze grenzen verder worden bestendigd. Omdat men niets te zoeken heeft aan de andere kant van een sociale grens komt men er weinig en blijft dit gebied relatief onbekend. En omdat ook ouders hun delicten liever op bekend terrein plegen, zullen sociale grenzen een barrière voor hen vormen.

Volgens de locatiekeuzetheorieën zullen sociale grenzen dus vooral als barrière werken, als er in een wijk een duidelijk sociaal karakter wordt uitgedragen en als deze wijk duidelijk is begrensd. Buiten beschouwing laten we hier de rol van fysieke grenzen, zoals snelwegen, rivieren, hekken, parken en industrieterreinen,

die het reisgedrag van daders beïnvloeden (Duffala, 1976; Nasar, 1981). Het gaat bij sociale grenzen dus om zichtbare verschillen tussen groepen mensen. Deze verschillen kunnen worden versterkt door de bebouwing van de wijk. Daarnaast zullen de sociale functies van de wijk hierop van invloed zijn. In stadskernen die veel verschillende functies vervullen, en daarmee allerlei soorten mensen aantrekken, zullen bijvoorbeeld minder snel sociale grenzen worden gevonden dan in wijken die sterk lokaal zijn georganiseerd of alleen een woonfunctie hebben.

Onderzoek naar sociale grenzen en locatiekeuze van daders

Om te kunnen onderzoeken of sociale grenzen van invloed zijn op locatiekeuzen van daders kunnen we twee wegen bewandelen. Een eerste mogelijkheid is om via etnografisch veldwerk te onderzoeken of daders rekening houden met de sociale kenmerken van een wijk bij het zoeken naar een pleeglocatie. De tweede mogelijkheid is aan de hand van politicijfers te onderzoeken of bestaande sociale grenzen de locatiekeuzen van daders beïnvloeden. Voor een eerste verkenning leek de tweede methode ons het meest geschikt. Daarmee kunnen we eerst onderzoeken óf we in Nederland überhaupt sociale grenzen kunnen identificeren alvorens de invloed hiervan te onderzoeken. Voorts zijn we met bestaande politicijfers iets minder afhankelijk van de specifieke eigenaardigheden van individuele daders dan met etnografisch onderzoek.

Dit onderzoek werd uitgevoerd in Den Haag, omdat die stad bekend staat als de sterkst gesegeerde van Nederland (Van Eijk, 1997; Bolt & van Kempen, 2000). Hier treffen we de drie armste en de drie rijkste Nederlandse buurten aan. Bovendien zijn er in Den Haag ook sterk vergrijsde buurten en buurten met grote concentraties allochtonen. We verwachten daarom, zo ergens, dan hier sociale grenzen te kunnen identificeren en hun werking te kunnen onderzoeken. Het onderzoek bestaat uit twee luiken. Het eerste betreft het *identificeren* van buurtgrenzen die als sociale grenzen worden ervaren. Het tweede gaat na of die aldus achterhaalde grenzen ook feitelijk als *sociale barrières* functioneren.

Het identificeren van sociale grenzen

Het identificeren van sociale grenzen gebeurde in twee fasen. Allereerst selecteerden we op grond van statistische informatie en adviezen van praktijkdeskundigen twee voor dit doel interessante buurten. Vervolgens werden de grenzen van deze buurten geïdentificeerd en al of niet als sociale grenzen geklasseerd aan de hand van interviews met praktijkdeskundigen.

Fase 1: De selectie van onderzoeksbuurt

Den Haag is verdeeld in 94 buurten. Op basis van CBS-gegevens ten aanzien van gemiddeld besteedbaar huishoudinkomen, percentage in Nederland geboren inwoners, percentage eigenaar-bewoners, percentage personen met werkloosheidsuitkering, en leeftijdsopbouw selecteerden we vijf buurten die alle grensden aan minstens één buurt die veel overeenkomsten vertoonde en aan minstens één

buurt die sterk verschilde van deze geselecteerde buurt: *Duindorp, Kom Loosduinen, Transvaal, Valkenboskwartier en Zeeheldenkwartier*.

Statistische informatie geeft een goede indicatie van de sociale kenmerken van een buurt, maar is niet voldoende om de buurten te kunnen karakteriseren en sociale grenzen te kunnen identificeren. In de eerste plaats is niet over alle relevante wijken statistische informatie beschikbaar. Zo lijkt de leefstijl die in een wijk wordt uitgedragen, zeer bepalend te zijn voor het sociale karakter, maar hierover hebben we geen statistische informatie. In de tweede plaats stamt de administratieve indeling in buurten uit het verleden. De indeling heeft wellicht ooit parallel gelopen met de sociaal-economische functie van de buurten, maar het is goed mogelijk dat de sociale grenzen waar wij naar op zoek zijn, niet (meer) samenvallen met deze administratieve buurtgrenzen. In de derde plaats kan de overgang tussen twee buurten die statistisch gezien van elkaar verschillen heel geleidelijk en zonder duidelijke begrenzingslijnen verlopen, of juist heel duidelijk afgebakend zijn. In de vierde plaats zeggen gemiddelden en percentages niet alles. Zo kan eenzelfde gemiddeld huishoudinkomen in de ene buurt het gevolg zijn van een tamelijk homogene bevolkingsgroep met eenzelfde sociaal-economische status, terwijl het in de andere buurt het gemiddelde is van een heterogene groep waarin rijk en arm vertegenwoordigd zijn.

Om de geselecteerde buurten nader te kunnen karakteriseren maakten we gebruik van praktijkdeskundigen die goed bekend waren met deze gebieden en hun bewoners. We benaderden hiertoe vijf leerkrachten van de laagste groepen van het basisonderwijs. Zij hadden op scholen in verschillende Haagse wijken gewerkt en waren geboren en getogen in Den Haag. Uit de gesprekken met deze leerkrachten bleek dat Transvaal en Valkenbos het meest geschikt waren voor ons onderzoek. Alle geïnterviewden konden deze gebieden tamelijk goed begrenzen, en daar zou ons onderzoek niet worden verstoord door fysieke bijzonderheden die het reisgedrag van de daders zouden kunnen beïnvloeden.

Fase 2: Identificatie van sociale grenzen

Om ligging en kenmerken van de grenzen van de twee geselecteerde gebieden te kunnen identificeren benaderden we opnieuw praktijkdeskundigen die deze gebieden konden beschouwen vanuit hun eigen professionele perspectief. We kozen het perspectief van *huisvesting* – hiervoor interviewden we medewerkers van woningbouwverenigingen en makelaars, *hulpverlening* – hiervoor interviewden we maatschappelijk werkers en medewerkers van de thuiszorg, en *rechtshandhaving* – hiervoor interviewden we medewerkers van politie en Justitie in de Buurt. Voor elk van beide buurten spraken we met twee deskundigen per beroepsgroep. Elke deskundige werd individueel in een persoonlijk gesprek geïnterviewd.

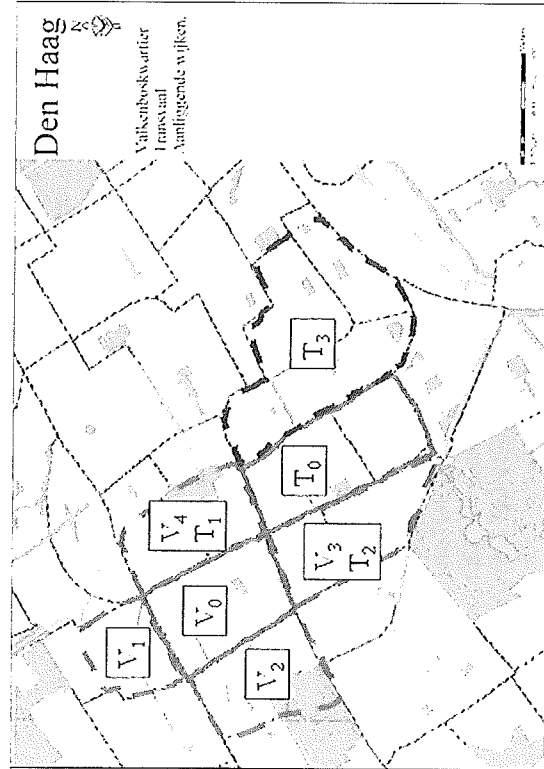
Allereerst werd de informanten gevraagd het gebied waarover we spraken te karakteriseren. Vervolgens moesten ze dit gebied zo precies mogelijk intekenen op een plattegrond. Hierbij werd benadrukt dat we niet geïnteresseerd waren in de administratieve buurtindeling van Den Haag, maar dat het ons ging om de begrenzingslijnen van het gebied dat zij hadden gekarakteriseerd. Hierna werd hun gevraagd uitgebreider te spreken over de buurten die ze hadden aangegeven en

over de gebieden die aan deze buurten grensden. We vroegen hun dit te doen aan de hand van acht kernbegrippen die de werking van een sociale grens zouden kunnen beïnvloeden, zes sociale: gezinssamenstelling, leeftijdsverdeling, sociaal-economische status, etniciteit, leefstijl van de bewoners, mate van verpaupering, en twee architectonische: aard van de bebouwing, overzichtelijkheid van de wijk. Op basis van deze informatie werden de eerder aangegeven buurtgrenzen ingedeeld in sociale of niet-sociale grenzen.

Buurten en grenzen in de ogen van de informanten

Uit de interviews bleek dat de deskundigen het relatief gemakkelijk vonden het gebied waarover ze werden ondervraagd te begrenzen en kenmerken van de buurt te benoemen. Voorts bleek dat de informanten sterk met elkaar overeenstemden, zowel wat betreft de locaties van de grenzen als hun karakterschets van de buurt. Op grond van de interviews kwamen we tot de volgende sociale-grenzen-kaart.¹

Door informanten aangegeven buurten en grenzen

Rond de bestudeerde wijk Valkenboskwartier (V_0) benoemen de informanten vier aanpalende buurten, die grofweg overeenkomen met wat administratief heet: Bomenbuurt (V_1), Heesterbuurt/Eykenduinen (V_2), Rustenburg/Oostbroek (V_3) en Regentessekwartier (V_4). Rond Transvaal (T_0), herkent men grofweg het Regentessekwartier (T_1), Rustenburg/Oostbroek (T_2) en de Schilderswijk (T_3).

1 Met dank aan Jasper van der Kemp (NSCR).

Voorts wordt een klein stukje Transvaal begreemd door een kanaal en een bedrijventerrein. Voor dit stukje van de buurt geldt dat eventuele sociale grenzen worden overschaduwd door de fysieke begrenzing. Vandaar dat we deze grens niet bij het onderzoek hebben betrokken.

De zo op basis van het karakter van de buurten getrokken grenzen komen vrij goed overeen met de bestaande administratieve grenzen: soms worden buurten samengevoegd (zoals Transvaal-Noord, -Midden en -Zuid), soms is er een lichte afwijking van de grenzen ten opzichte van de administratieve omschrijving.

Sociale en niet-sociale grenzen

Rond Valkenbos worden de grenzen met Rustenburg/Oostbroek, met de Bomenbuurt en met de Heesterbuurt/Eykenduinen als sociale grenzen beschouwd. De informanten vinden dat deze buurten fundamenteel verschillen van het Valkenboskwartier, zowel wat betreft de sociaal-economische status, etniciteit en leefstijl van de bewoners, alsook wat betreft de mate van verpaupering en aard van de bebouwing in deze buurten. De grens met het Regentessekwartier wordt niet als een sociale grens beschouwd. Men acht het sociale karakter van deze buurt – sociaal-economische status van de bewoners, leefstijl, verhouding tussen autochtonen en allochtonen, leeftijdsopbouw van de bewoners – zeer vergelijkbaar met het Valkenboskwartier. Voor Transvaal geldt dat de deskundigen dit gebied nogal eens bij de Schilderswijk rekenen. Hoewel het merendeel van de geïnterviewden een grens trok tussen Transvaal en de Schilderswijk, wordt deze grens veel meer bepaald door fysieke dan door sociale factoren en zeker niet als een sociale grens beschouwd. De grenzen van Transvaal met Rustenburg/Oostbroek en met het Regentessekwartier worden wel als sociale grenzen beschouwd. Ook voor deze grenzen geldt dat de geïnterviewden vooral de verschillen in sociaal-economische status, etniciteit en leefstijl van de bewoners benadrukken, maar ook ziet men verschil in aard van de bebouwing en beoordeelt men de aanpalende wijken als veel 'rustiger' dan Transvaal en de Schilderswijk.

Werken de sociale grenzen als sociale barrières?

De doelstelling van het tweede luik van dit onderzoek was na te gaan of de sociale grenzen die in het eerste luik zijn geïdentificeerd als sociale barrière werken, in de zin dat daders verhoudingsgewijs minder over sociale grenzen dan over andere grenzen heengaan om delicten te plegen. Dat doen we aan de hand van politiegegevens, door een maat voor de intensiteit van over-de-grens-verkeer te berekenen en te toetsen of die intensiteit over sociale grenzen minder is.

Politiegegevens

Aan de hand van gegevens over de woonadressen van daders en de plaatsen waar ze hun misdrijven plegen, kunnen we nagaan of daders terughoudend zijn in het plegen van delicten in buurten die met een sociale grens van hun eigen woonbuurt wordt gescheiden. We maken hiertoe gebruik van gegevens over opgeloste

misdriven die plaatsvonden in Den Haag over een periode van vijf jaar (1998-2002). Deze gegevens zijn afkomstig uit het herkenningssysteem (HKS) van de politieregio Haaglanden.² In dit systeem slaat de politie informatie op over verdachten en gepleegde delicten. Het is in eerste instantie bedoeld voor operationeel gebruik door de politie en er zitten haken en ogen aan het gebruik van deze gegevens voor wetenschappelijk onderzoek (Kleemans, 1996, 123 e.v.). Voor ons onderzoek zijn twee problemen prominent: het ophelderingspercentage en de wijze waarop de woonadressen van daders worden geregistreerd. Over de bestudeerde jaren is ongeveer éénzesde deel van alle bekend geworden delicten opgehelderd. Dat betekent dat we voor dit onderzoek een specifieke selectie van delicten gebruiken. Of er een relatie bestaat tussen de wijze waarop daders hun pleeglocaties kiezen en de kans dat een delict opgehelderd wordt, is niet bekend, maar zeker niet uitgesloten.

De woonadressen van de verdachten zijn voor delicten uit oudere jaren mogelijk niet accuraat, omdat in het Haagse HKS-systeem alleen het laatst bekende woonadres wordt bewaard. We zouden daarom natuurlijk van elke dader alleen het meest recente delict kunnen selecteren, maar dat resulteert in een sterke vermindering van het aantal beschikbare delicten. Omdat we weten dat de keuze voor een woonlocatie in het algemeen bepaald wordt door de leefstijl en het inkomen van de bewoner, veronderstellen we dat er niet veel over sociale grenzen heen zal worden verhuisd. We verwachten dan ook dat de resultaten van ons onderzoek slechts weinig zullen zijn vertekend.

Onze selectie van opgehelderde misdrijven door daders uit Den Haag levert 56.463 delicten op. Niet al deze delicten hebben echter een geografische component of zijn relevant als het gaat om het kiezen van pleeglocaties en de invloed daarop van sociale barrières. We laten bijvoorbeeld verkeersmisdrijven, heling en milieudelicten buiten beschouwing. Voor ons onderzoek selecteerden we in totaal 38.727 *vermogensdelicten* (waaronder ook woninginbraak, diefstal van of uit voorwerpen en winkeldiefstal), *gewelddelicten* (waaronder ook diefstal met geweld, gewapende overvallen en zedendelicten), *drugdelicten*, *vernielingen* en *openbare ordedelicten*.

Geocoderen van adressen

Om de intensiteit van het pleegverkeer rondom de bestudeerde wijken Transvaal en Valkenbos te kunnen meten moesten de woonadressen van de daders en de pleegplekken van de delicten worden toegekend aan de zeven gebieden die in het eerste luik van het onderzoek door praktijkdeskundigen waren vastgesteld. Hierto zijn de gebieden ingetekend op een plattegrond van Den Haag. Op basis van deze kaart en het straatnamenbestand van het Gemeentelijk Basis Register (GBR) uit 2001 is bepaald welke straten in de geïdentificeerde gebieden liggen. Straten die geheel in één gebied vallen, zijn toegekend aan dat betreffende gebied. Straten die in twee of meer gebieden liggen, zijn in de stad zelf bezocht om te bepalen

2 Met dank aan de regiopolitie Haaglanden.

welke huisnummers in het ene en welke in het andere gebied liggen. Regelmatig komen in het HKS-bestand delicten voor, waarvan wel een straatnaam als pleeglocatie bekend is, maar geen huisnummer. Voor straten waarvan alle huisnummers in één gebied liggen, is dat geen probleem, bij straten die in meer gebieden liggen, is van deze delicten onbekend in welk van deze gebieden ze zijn gepleegd. Omdat het onderzoek nu precies gaat over het al dan niet ervaren van sociale barrières, is het cruciaal delicten toe te kennen aan het juiste gebied. Voor deze laatste groep, ongeveer 4.000 delicten, is dat niet mogelijk, daarom worden ze buiten de analyse gehouden. Ten slotte komen in het HKS allerlei delictlocaties voor die niet in het GBR staan, zoals parken en bruggen. Deze locaties zijn waar mogelijk toegekend aan de gebieden. Weggelaten worden ten slotte gevallen waarvan daderwoningplaats noch pleeglocatie in de bestudeerde buurten ligt. Uiteindelijk kwamen zodoende 12.126 delicten voor analyse in aanmerking die óf in de betreffende wijken plaatsgrepen óf door inwoners van die wijken elders in Den Haag zijn gepleegd.

Maten voor intensiteit van grensoverschrijdend pleegverkeer

Als sociale grenzen voor daders een barrière vormen, leidt dat ertoe dat zij het liefst pleeglocaties kiezen waarbij ze geen sociale grens hoeven te overschrijden. Een sociale grens werkt als een sociale barrière als de intensiteit van pleegverkeer over die grens heen laag is in vergelijking met pleegverkeer over andere grenzen. We gaan daarom na of dat het geval is.

We indiceren de intensiteit van het pleegverkeer in relatieve zin. Bij uitgaand pleegverkeer uit studiewijk A indiceren we de intensiteit van het pleegverkeer naar een aangrenzende wijk B als het totaal aantal delicten gepleegd door inwoners van wijk A in wijk B, ten opzichte van het totaal aantal delicten dat door inwoners van wijk A wordt gepleegd. Bij het inkomend pleegverkeer relateren we het aantal delicten dat inwoners van de aangrenzende wijk B in A plegen, aan het totaal aantal door B-inwoners gepleegde delicten.

We toetsen de nulhypothese H_0 dat het pleegverkeer vanuit respectievelijk naar de bestudeerde wijken toe, over sociale grenzen heen, zich niet onderscheidt van pleegverkeer van en naar de bestudeerde wijken over de andere grenzen heen, tegen de alternatieve hypothese dat het verkeer over sociale grenzen heen kleiner is.

Als $a(i,j)$ het aantal delicten is dat wordt gepleegd in gebied j door bewoners van gebied i , en $h(i)$ het totaal aantal delicten gepleegd door bewoners van gebied i , dan bekijken we de verdeling van een reeks waarden van het *uitgaand* pleegverkeer van studiewijk i naar omliggende wijk j , dus de reeks waarden $a(i,j) / h(i)$. Evenzo beschouwen we de verdeling van de waarden $a(j,i) / h(j)$ van het *inkomend* pleegverkeer in studiewijk i vanuit de omliggende wijk j . We toetsen H_0 tegen het alternatief H_{alt} met behulp van de niet-parametrische twee-steekproeven-locatietoets van Wilcoxon/Mann-Whitney (Sachs, 1973) bij een onbetrouwbaarheidsdrempel $\alpha = 0.05$.

Resultaten: bestaan sociale barrières ook voor daders?

In deze paragraaf beschrijven we de resultaten van de analyse op de HKS-gegevens. We beschouwen de twee studiewijken *Transvaal* (T_0), en het *Valkenboskwartier* (V_0). Bij *Transvaal* hebben we sociale grenzen vastgesteld met het *Regentessekwartier* (T_1) en met *Rustenburg/Oostbroek* (T_2), terwijl de grens met de *Schildersbuurt* (T_3) niet als sociale grens wordt gezien. Het *Valkenboskwartier* (V_0) vertoont geen sociale grenzen met het aanpalende *Regentessekwartier* (V_1) en *Rustenburg/Oostbroek* (V_2), de *Heesterbuurt/Eykenduinen* (V_3) en *Rustenburg/Oostbroek* (V_4). Tabel 1 laat zien dat inderdaad de waarden van het uitgaand pleegverkeer bij de sociale grenzen kleiner zijn dan bij de overige grenzen. Bij het inkomend pleegverkeer is dat iets minder duidelijk het geval.

Tabel 1: Uitgaand en inkomend pleegverkeer in de studiewijken

Bestudeerde wijk	Aanpalende wijk	Sociale grens?	Uitgaand pleegverkeer als fractie van aantal delicten door daders uit bestudeerde wijk	Inkomend pleegverkeer als fractie van aantal delicten door daders uit aanpalende wijk
<i>Transvaal</i>				
T_0	T_1	SG	0.012	0.028
T_0	T_2	SG	0.023	0.057
T_0	T_3	geen SG	0.066	0.062
<i>Valkenboskwartier</i>				
V_0	V_2	SG	0.008	0.032
V_0	V_3	SG	0.009	0.020
V_0	V_1	SG	0.016	0.038
V_0	V_4	geen SG	0.028	0.049

Rangcorrelatiecoëfficiënt tussen uitgaand en inkomend pleegverkeer: Kendall's $\tau = 0.71$ ($p = 0.012$ eenzijdig).

Tabel 2 geeft de toetsen van H_0 tegen het alternatief H_{ait} op basis van Wilcoxon's niet-parametrische twee-steekproeuntoets:

Tabel 2: Hypothese-toetsing

Wilcoxon's tweesteekproeuntoets	Steekproef omvang: wel sociale grens	Steekproef omvang: geen sociale grens	Wilcoxon's W	Exacte eenzijdige overschrijdingskans
Uitgaand pleegverkeer	5	2	15	.048**
Inkomend pleegverkeer	5	2	16	.095*
Beide tezamen	10	4	59.5	.013**

In twee van de drie gevallen verwerpt de toets H_0 bij een onbetrouwbaarheidsdrempel van 5%, in het derde geval niet. Samen genomen hebben we aangetoond dat het verkeer over sociale grenzen heen minder intensief is dan over

andere wijkgrenzen, dus dat sociale grenzen als sociale barrières werken in de onderzochte studiewijken. Herhaling van de analyse voor deelgroepen van delicten, zoals qua locatie geplande delicten als woninginbraken en overvallen, leidde – onder voorbehoud van kleine aantallen – tot overeenkomstige resultaten.

Nabescherwing

In dit onderzoek blijkt dat het concept sociale grens vrij gemakkelijk te operationaliseren is aan de hand van een aantal wijkkenmerken en dat er in de stad Den Haag inderdaad sociale grenzen kunnen worden geïdentificeerd. Verrassend genoeg komen de grenzen die door praktijkdeskundigen – op grond van deze kenmerken – worden geïdentificeerd, redelijk overeen met administratieve buurgrenzen. De belangrijkste bevinding uit ons onderzoek is dat we in het bestudeerde gebied een invloed van sociale grenzen op het grensoverschrijdend pleegverkeer hebben kunnen vaststellen. In de bestudeerde gebieden bleek – in overeenstemming met de voorspellingen van locatieuze theorieën – een minder intensief pleegverkeer te bestaan tussen wijken die door een sociale grens van elkaar worden gescheiden, dan tussen wijken waartussen geen sociale grens bestaat. Hieruit mogen we concluderen dat het inderdaad zinvol is het onderzoek naar sociale grenzen verder uit te werken.

Uiteraard moeten we goed voor ogen houden dat deze studie bescheiden van omvang is. We onderzochten in totaal slechts zeven buurgrenzen die twee wijken omringen. Dat wij niettemin een effect van sociale grenzen konden aantonen, is een indicatie dat deze effecten vrij sterk zijn, anders hadden we ze met zo weinig eenheden van analyse niet kunnen aantonen. Het blijft echter onduidelijk op welke schaal sociale barrières een rol spelen. Wij hebben immers juist buurten uitgezocht waar we stevige sociale barrières verwachten. Slechts nader onderzoek kan uitmaken rond hoeveel wijken in Nederland sociale barrières aanwezig zijn. Toch is het, vanwege het vele werk, niet voor de hand liggend om daarbij onze aanpak op grote schaal te repliceren. Het lijkt niet doenlijk om op grote schaal, zeg bij honderden buurten, via interviews met buurtkeners sociale grenzen vast te stellen.

Wellicht is dat ook niet nodig: een van de verrassingen van ons onderzoek is immers dat de door de buurtextperts vastgestelde sociale grenzen redelijk overeenkomen met wat we op grond van eenvoudige statistische indicatoren ook al meenden waar te nemen, en dat de geïdentificeerde buurten ook grotendeels overeenkomen met administratief gedefinieerde buurten. Dat opent de mogelijkheid om zonder interviews een grootschaliger onderzoek op te zetten en daarin een groot aantal administratieve buurten van bijvoorbeeld een hele stad te beschouwen, de grenzen op grond van statistische gegevens als al of niet sociaal te definiëren, en de methode van de bepaling van de intensiteit van grensoverschrijdend verkeer erop los te laten. Ook dat is nog veel werk, vooral vanwege het geocoderen van de grensgevalen. We weten niet of een dergelijke aanpak resultaat zal opleveren, maar het lijkt de moeite van het proberen waard. Grootschaliger aanpak maakt ook een nadere analyse van de hiervoor aangestipte aparte delictgroepen haalbaar.

Een onopgeloste vraag is de mate waarin sociale grenzen als barrière werken: we hebben aangetoond dat er verschil is tussen de intensiteit van pleegverkeer

over sociale grenzen en over andere grenzen, maar we hebben daarmee nog geen inzicht in de sterkte van dat verschil. In tabel 1 zien we daar wel enige indicatie van (gemiddeld is het verkeer over niet-sociale-grenzen tweemaal zo intensief, in de gekozen maat), maar gezien het geringe aantal onderzochte buurten zou het te ver gaan om daaromtrent te durven generaliseren. Ook op dit punt moet nader, grootschaliger onderzoek worden afgewacht.

Wel is het goed om hier vast op te merken dat in ons onderzoek vrij weinig delicten in naburige wijken plaatsvinden: 5 à 10 procent. Dat komt deels doordat een substantieel deel van alle delicten in eigen wijk plaatsvindt (10 procent in Valkenbos, 19 procent in Fransvaal). Maar ook speelt waarschijnlijk de grote aantrekkelijkheid van het centrum voor Haagse daders een rol (Bernasco & Luyckx, 2003). Sociale barrières kunnen daarom ook maar een bescheiden invloed hebben. Anderzijds doet dit ons nadenken over een generalisatie van het begrip sociale barrière, door het uit te breiden naar niet-aangrenzende wijken. Het mechanisme dat wij veronderstellen achter de sociale barrière, is tenslotte niet wezenlijk gebonden aan de grens als zodanig, maar aan de mate waarin een mogelijke pleegbuurt van de eigen woonbuurt 'afwijkt'. Dat afwijken kan men zich ook voorstellen voor wijken die op grotere afstand liggen. Dat opent de mogelijkheid voor een analyse waarin alle paren van buurten in een stad worden betrokken. Op die manier kunnen we een schatting maken van het effect van sociale barrières, bijvoorbeeld door een 'sociale afstand-indicator' toe te voegen aan keuzemodellen zoals die van Bernasco & Luyckx (2003) of Bernasco & Nieuwbeerta (2003), die de aantrekkelijkheid van de wijk in termen van doelwitten en afstand tot de woonwijk modelleren.

Voorts is het zinvol om met etnografisch veldwerk en daderinterviews te onderzoeken of daders bij het zoeken naar een pleeglocatie rekening houden met de sociale kenmerken van een wijk, en of dagelijkse routines hen inderdaad minder snel in wijken brengen die afwijken van hun eigen woonbuurt, dan in een gebied met eenzelfde sociaal klimaat. Met etnografisch onderzoek kan ook het probleem worden ondervangen dat onze analyses zich beperken tot opgehelderde delicten. Daders kunnen ons immers ook informatie verschaffen over onopgeloste misdrijven. Bovendien zou met dergelijk onderzoek kunnen worden nagegaan of het effect van sociale grenzen wordt beïnvloed door de sociale achtergrond van de daders, of dat daders zich bij de ene soort delicten meer laten tegenhouden door sociale grenzen dan bij een andere. Met behulp van daderinterviews kan worden nagegaan hoe sociale grenzen feitelijk worden geïnterpreteerd door degenen die er vermoedelijk door worden tegengehouden.

Literatuur

- Armitage, R. (1999). *An evaluation of Secured by Design schemes throughout the West Yorkshire area*. Huddersfield: University of Huddersfield.
- Armitage, R. & Everson, S. (2003). Building for Burglars? *Crime Prevention and Community Safety: An International Journal*, 5(4).
- Bernasco, W. & Luyckx, F. (2003). Effects of Attractiveness, Opportunity and Accessibility to Burglars on Residential Burglary Rates of Urban Neighborhoods. *Criminology*, 41, 981-1002.

Bernasco, W. & Nieuwbeerta, P. (2003). Hoe kiezen inbrekers een pleegbuurt? Een nieuwe benadering voor de studie van criminele doelwitselectie. *Tijdschrift voor Criminologie*, 45, 254-270.

- Bolt, G. & Kempen, R. van (2000). Concentratie en segregatie in Nederlandse steden. In: R. van Kempen, P. Hooimeijer, G. Bolt, J. Burgers, S. Musterd, W. Ostendorf & E. Snel. *Segregatie en concentratie in Nederlandse steden: mogelijke effecten en mogelijk beleid*. Assen: Van Gorcum, 13-34.
- Brantingham, P.L. & Brantingham, P.J. (1981). Notes on the geometry of crime. In: P.L. Brantingham & P.J. Brantingham (eds.). *Environmental Criminology*. Beverly Hills: Sage.
- Brantingham, P.J. & Brantingham, P.L. (1984). *Patterns in crime*. New York: Macmillan.
- Brunt, L. (1989). *De magie van de stad* (inaugurale rede Amsterdam UvA). Meppel: Boom.
- Capone, D.L. & Nichols, W.W. (1975). Crime and distance: An analysis of offender behavior in space. *Proceedings of the Association of American Geographers*, 7, 45-49.
- Capone, D.L. & Nichols, W.W. (1976). Urban structure and criminal mobility. *American Behavioral Scientist*, 20, 199-213.
- Clarke, R.V. & Felson, M. (1993). *Routine activity and rational choice*. New Brunswick: Transaction.
- Cohen, L.E. & Felson, M. (1979). Social change and crime rate trends: A routine activity approach. *American Sociological Review*, 44, 588-608.
- Cornish, D.B. & Clarke, R.V. (1986). Introduction. In: D.B. Cornish & R.V. Clarke (eds.). *The reasoning criminal: Rational choice perspectives on offending*. New York: Springer.
- Deben, L. & Schuyt, K. (2000). *Sociale cohesie in Almere. Sociale samenhang in een jonge stad*. Amsterdam: Het Spinhuis.
- Duffala, D.C. (1976). Convenience stores, armed robbery, and physical environmental features. *American Behavioral Scientist*, 20, 227-246.
- Eijk, D. van (1997). Goede buurten, slechte buurten. *NRC Handelsblad*, 18 december: Profiel.
- Eiffers, H. (2004). Decision models underlying the journey to crime. In: G.J.N. Bruinsma, H. Eiffers & J.W. de Keijser (eds.). *Punishment, Places and Perpetrators: Developments in criminology and criminal justice research*. Cullompton: Willan Publishing.
- Eiffers, H. (2005). *Derationele regelovertreder* (inaugurale rede Universiteit van Antwerpen). Den Haag: Boom Juridische uitgevers.
- Farley, R., Schuman, H., Bianchi, S., Colasanto, D. & Hatchett, S. (1978). Chocolate City, Vanilla Suburbs: Will the Trend Toward Racially Separate Communities Continue? *Social Science Research*, 7, 319-344.
- Fong, E. & Gulia, M. (1999). Differences in neighborhood qualities among major racial/ethnic groups in Canada. *Sociological Inquiry*, 64, 575-598.
- Hooimeijer, P. & Vliet, M.E. van (2004). *Demografie en leefstijlen: Over migratie, segregatie en leefstijlen*. Den Haag: RMNO.
- Kempen, R. van & Bolt, G.S. (2003). *Tussen fysiek en sociaal: Een literatuuronderzoek naar de relatie tussen fysieke en sociale verschijnselen in steden*. Utrecht: Faculteit Geowetenschappen, Universiteit Utrecht.
- Kempen, R. van & Pinkster, F. (2003). Vraagtekens bij leefstijlen. *NUL20, Tijdschrift voor Amsterdams woonbeleid (maart)*, 11-13.
- Kleemans, E. R. (1996). *Strategische misdaadanalyse en stedelijke criminaliteit: Een toepassing van de rationele keuzebenadering op stedelijke criminaliteitspatronen en het gedrag van daders, toegespitst op het delict woninginbraak* (diss. Twente). Enschede: IPIT.
- Nasar, J.L. (1981). Environmental factors and commercial burglary. *Journal of Environmental Systems*, 11, 49-56.

- Pettway, L.E. (1982). Mobility of robbery and burglary offenders: Ghetto and nonghetto spaces. *Urban Affairs Quarterly*, 18, 255-270.
- Rand, A. (1986). Mobility Triangles. In: R.M. Figlio, S. Hakim & G.F. Rengert (eds.). *Metropolitan Crime Patterns*. Monsey, NY: Criminal Justice Press.
- Rengert, G.F. (2004). The journey to crime. In: G.J.N. Bruinsma, H. Elffers & J.W. de Keijser (eds.). *Punishment, Places and Perpetrators: Developments in criminology and criminal justice research*. Cullompton: Willan Publishing.
- Rengert, G.F. & Wasilchick, J. (2000). *Suburban burglary: A tale of two suburbs*. Springfield: Charles Thomas.
- Repetto, T. (1974). *Residential crime*. Cambridge: Ballinger.
- Sachs, L. (1973). *Angewandte Statistik*. Berlin etc.: Springer Verlag.
- Weber, M. (1922 - 1972). *Wirtschaft und Gesellschaft. Grundriss der verstehenden Soziologie*. Tübingen: Mohr.
- White, M.J. (1986). Segregation and diversity measures in population distribution. *Population Index*, 52, 198-221.
- Wickstrom, P.H. (1995). Preventing city center street crimes. In: M. Tonry & D.P. Farrington (eds.). *Building a safer society: Strategic approaches to crime prevention*. Crime and Justice Annual, Vol. 19, Chicago: University of Chicago Press.